

Molnár István (Bordos, 1910. december 17. – Székelykeresztúr, 1997. január 10.)

Molnár István nem mindennapi jelenség volt, bár látszatra nem vehettél észre rajta szembeötlő különbséget, amely elválasztotta volna őt sok egyszerű és szerény székely embertársától. Életrajzi adatai dinamikus életutat rajzolnak ki előttünk. Életfája mélyen gyökerezik a székely unitárius közösség talajában. Nemzedékekig visszamenően unitárius lelkészek az elődei, akik Torockó környékén, a Nyárad, a Küküllők, a Fehér Nyikó, a Kis- és Nagy-Homoród vidékén megmaradásunk reménységének fáklyahordozói voltak.

1910. december 17-én Molnár Kálmán (Molnár Miklós pap fia) unitárius lelkész és neje, Sárosi Juliánna (Sárosi József pap leánya) fiúgyermekéldásnak örvendő várják a karácsonyt a kicsiny bordosi – Udvarhely vármegye nyugati peremén lévő – parókián. Az új esztendő ajándéka lesz aztán, hogy a Székelykeresztúr melletti unitárius egyházközség, Újszékely meghívja lelkészének a még pályakezdőnek számító, de ígéretes tehetségű papot. Molnár István számára csak anyakönyvi adat Bordos, mert őt boldog gyermekévtől Újszékelyen töltötte. Csoda-e hát, hogy az újszékelyiek magukénak tartják őt? De István számára sem közömbös a falu, mert itt dőlt sírba 1915. december 17-én ifjan, tragikus hirtelenséggel az édesapja.

Az elárvult család Sárosi József nagyapával Ravában, Bordos szomszéd falujában talált menedéket. A szerető nagyszülői védőszárnyak pótolni próbálják az elveszített családi otthon melegségét és biztonságát. Itt, Ravában nyiladozó fogékony értelmű mohón issza magába és raktározza el lelke mélyére a népelet gazdag világának színes képeit, hogy ezek egy-két évtized múlva Szentgericén – ahova 1928-ban, a nyugalomba vonuló nagyapával kerül – szaktanulmányok formájában maradjanak megörökítve az utókor számára. Ravában dőlt el Molnár István sorsa, hogy a könyv és az iskola lesz az ő élethivatása. Sárosi tiszteletes értett ahhoz, miként lehet rákapadni a gyermeket az olvasásra, s miként lehet megszerettetni a szellemi értékeket. Igaz, hogy ebben nem kis része volt a ravai unitárius kántortanítónak, Péter Józsefnek, aki a mezőn talált, eke kifordította régiségeket iskolájába gyűj-

tötte, a hozzájuk fűzött történetekkel megidézte az ősokeket, és az irántuk való tisztelet és szeretet érzését tanítványai szívébe véste.

Életének következő állomása lesz Székelykeresztúr. Az első tanár, akinek a gondjára bizza unokáját Sárosi tiszteletes, az a főgimnázium neves földrajz-termesztetrajz szakos tanára, Szolga Ferenc. Molnár István mindig hálával és tisztelettel beszélt Szentmártoni Kálmán történelemtanáráról, aki a vidék történetét kutatta, és hálásan emlékezett – valahányszor a múzeumalapítás került szóba – Nagy Lajos rajztanára, aki a néprajzra irányította a figyelmét.

A vakációra nagyszüleihez hazatérő gimnazista diák új megfigyelési szempontot kap. Lám, a falusi ember szerzőszámai, edényei és környezete nem csupán gyakorlati célt szolgálnak. Rádöbben, hogy ezek az ősök cserépbé, fába, kőbe, vasba és textíliába rögzített üzenetei, amelyeket meg kell őrizni, és tovább kell adni a következő nemzedék-

Molnár István szobra a székelykeresztúri múzeum udvarán Györfi Sándor karcagi szobrászművész alkotása

nek. A ravai *oskolamester* után itt éri a második serkentő hatás a néprajzi tárgyak irányába. Átéli a karácsonyi kántáló legények örömet, a húsvéti locsolók pajkos jókedvét. Részt vesz a kalákában, beüti magát a fonóba és megbámulja a farsangolók színes világát, pajzánkodását. Aztán Újszékely után a szentgericei temető is a halottak iránti napi kegyeletadózás színhelye lesz Sárosi József 1946-os halálát követően.

Erős benne a papi elődök hívó üzenete. Az újabb életút-elágazásnál, az 1929-es keresztúri unitárius főgimnáziumi érettségi sikeres letétele után ennek a családi sugallatnak köszönhető, hogy a kolozsvári Unitárius Teológiai Akadémia felé veszi az irányt, ahol el is végzi az első évet. Így indul Molnár István a tanári hivatás felé, mert 1929-től a kolozsvári I. Ferdinánd Tudományegyetem földrajz-történelem szakán is hallgatja az előadásokat, többek közt, s talán nem véletlenül éppen Traian Vuia etnográfiai kurzusát, amelyből vizsgázik is.

Első néprajzi közleményeit egyetemista éve alatt írja. Nem véletlen, hogy a székely anyaváros tudós természet- és néprajzbúvára, Bányai János által alapított lapban, a *Székelységben* debütál.

1935-ben tanári oklevéllel tér haza. Természetes, hogy az alma mater örömmel és szeretettel fogadja a frissen végzett földrajz-történelem szakos tanárt. Volt történelemtanára, Szentmártoni Kálmán boldogan testálja Molnár Istvánra, a méltó utódra a történeti filológiai katedrát és szertárat, s elülteti az ifjú tanár lelkébe az iskolai szakszertárat egyesítő, önálló iskolai múzeum létesítésének gondolatát. Szövetségesre talál e nemes ügy véghezvitelében Nagy Lajos, a tapasztalt rajztanár személyében, hiszen ő hozta létre az iskolai népművészeti rajzszeretárat.

1936-ban rendes tanári székfoglaló beszédében Molnár István hitet tesz eszményképe, báró Orbán Balázs mellett, s ezzel kitűzi a zászlót a keresztúri múzeumért folyó küzdelem csataterén. (A beszéd Orbán Balázs halálának ötvenedik évfordulóján, 1940-ben jelenik meg az *Unitárius Egyházban*.) Közben a városal is „vérszerződést” köt, amikor 1935. szeptember 17-én örök frigyre lép a helybeli születésű Péterffy Erzsébet ifjú takácsmesternővel, aki az új házasságba három kisgyereket – Török Magdát, Lászlót és Jucikát –, egy jól működő kis textilüzemet hoz, és biztonságos, szeretetteljes, meleg családi otthont teremt mindnyájuk számára. Az utóbbiak nem

lebecsülendők egy eljövendő tudós és közösségéért ügyködő kisebbségi tanár számára sem.

Az első házassági évfordulót már az egyhetes Molnár Kálmánka is köszönti a maga zsenge hangján. Sem a válságokban fulladozó harmincas évek, sem a vérzivataros negyvenes évek eleje nem kedveztek a kultúra napszámosságainak. Molnár Istvánnak is – akár a többi tanár-, tanítóembernek – többször ott kell hagynia a meleg családi fészket, a szűkös kenyeret adó katedrát, és az átképzések, mozgósítások után a harctéren találja magát. A gondviselés, amelyet nem csak az egyházi ügy odaadó szolgálata által akart meghálálni hátralevő életében, hazarendeli 1945 elején a hön hajtott keresztúri családi otthonba.

1944 kora tavaszától a háború miatt kényszervakációzó gimnázium számára az 1945 elején hazakerülő tanár megjelenése nagy nyereség, mert éppen nagy tanárhiánnyal kínlódnak. Az újra katedra mellé álló ifjú kollégáját így köszönti Nagy Lajos: – Ugye, István, megcsináljuk a múzeumot?

Mint évszázadokkal ezelőtt, a keresztúri „középtanoda” építéskor a kollektáló diákokra, most is elsősorban a tanulói ifjúságra, a város lakosságára és környéke székelységére számít a szervezés. A gimnazisták az Éhségcsillapító Szövetkezet (iskolai bolt) megalakításával válaszolnak a múzeum anyagi alapjainak előteremtésére szólító felhívásra. A város néhány kereskedője haszonmentes áruszállítással járul hozzá, hogy e vállalkozás jövedelmező legyen, s a múzeum javára forduljon a bevétel. A megválasztott diákvezetők maguk járnak elől jó példával, s a gyűjtőívekre felvezetik társaik pénzbeli és téglaemagjánlásait, hogy aztán a városban és környékén is adakozásra serkentsenek mindenkit. Az ifjúsági kulturális rendezvények jövedelme, a „falumunkára” járó diákok összegyűjtött pénzecskeje és vasárnapi régiséggyűjtő vidéki kirándulásai meghozzák a várt eredményt.

1946 szeptemberében a gimnázium tornaterme felé vezető tágas folyosó és a tornaterem karzata megtelik a begyűjtött tárgyakból rendezett kiállítás ígéretes, szép anyagával. Ezt tekinthetjük a báró Orbán Balázs nevét viselő iskolai múzeum megalakulásának. Újabb profilú kiállításra is szükség lett, hogy a begyűjtött anyagot láthassák az adakozók és a beszerzők is. Már ekkor nyilvánvalóvá válik, hogy a múzeumszervezés itt nem állhat meg, máris túllépte az iskolai múze-

um kereteit a gyűjtött anyag mennyisége és minősége.

Az iskola vezetősége, felmérve a kialakult helyzetet, 1946. március 8-án kéri a felettes szerveket, hogy az önálló, különálló múzeum létesítési tervét terjessze fel jóváhagyás végett, amelyet meg is adnak azzal a kikötéssel, hogy érte Molnár István felel, aki aztán lássa, hogy mit és miből állít elő, mert állami anyagi támogatásra nincs kilátás a közeljövőben.

A gimnáziumi múzeum a város főterén, a volt Flórián-féle üzlet és a mellette lévő városi kaszinó épületében a célnak megfelelő otthont és elrendezést nyert. 1950 első felében a gimnáziumból át lehetett telepíteni a gyűjteményt új otthonába, és így megnyithatta első kiállítását a látogatók előtt a keresztúri Városi Múzeum, az eljövendő tájmúzeum magja. 1950. augusztus 23-án megnyílik az első régészeti, történeti kiállítás. A természetrajzi osztály megszervezésével (1956–1960) eléri a múzeum tájjellegének kiteljesítését.

Eközben Molnár István számára a fő megélhetési forrást a tanári állás jelentette. A felekezeti iskolák államosítása után, 1948-tól a helyi állami tanítóképzőbe kap kényszerű áthelyezést. Itt folytatja a gimnáziumban elkezdett városi múzeumszervezést, a tanítójelöltek bevonásával egészen 1956-ig, a tanítóképző Székelyudvarhelyre való áthelyezéséig.

1956-tól mint múzeumigazgatót alkalmazza a rajoni, illetve tartományi művelődési osztály. Így teljes felszabadult idejét a múzeum vezetésének és hivatása kiteljesítésének, a múzeum tudományos alkotóműhelyi rangra emelésére fordítja. A néprajzi anyag szakszerű kezelésére behozza a múzeumba Molnár Kálmánt, édesfiát, aki konzervátori átképzésben részesült betegség miatt félbehagyott egyetemi tanulmányai után. A tudományos osztályozás és igényes kiállítás – Ughy István festőművész hozzájárulásával – után sor kerül a vidékkel állandó, élő kapcsolatot fenntartó kutatások nyomán felfedezett és megmentett, kallódó népi ipari szerkezeteknek a múzeumba való behozatalára és szakszerű szabadtéri elhelyezésére. Az eltűnőben lévő régi székely kápkból és falusi házakból sikerül a múzeum udvarán felállítani a kecseti házat.

Mint hivatalosan működő állami intézmény vezetője, múzeumigazgató, az eddigi baráti kapcsolataira építve, bekapcsolódhat az országos múzeumháló-

zat tudományos kutatótevékenységébe. Így együttműködik a székelyföldi, az udvarhelyi, majd a kolozsvári, a szebeni és a bukaresti múzeumok kutatóival és vezetőségével.

Keresztúr és Udvarhely vidéki közös ásatásokat szerveznek Énlakán, a Firtos várában, Zetevaránál, Kisgalambfalván, Nagymedeséren, Csekefalván és helyben Székely Zoltánnal és Cornel Irimiével, hogy a régészeti anyag a történelmi kiállítás és tudományos kutatás nyersanyaga legyen. Molnár István is részt vesz a Sepsiszentgyörgy környéki mintegy tizenkét régészeti telep és néprajzi zóna feltárásában és kutatásában. Ezek kiváló továbbképzési lehetőségek, amelyek ugyanakkor az 1946–1948 között Gunda Bélánál megszerzett néprajzi doktorátushoz méltó tanulmányok, közlemények megszületésére adnak alkalmat. Így jut el Molnár István és az általa vezetett intézmény is a tudományos világ széles horizontjához. Valamikor a helyi *Székelységben* indult (1934), aztán eljutott az *Erdélyi Múzeumhoz* (1947), a *Miscellanea Ethnographica*hoz (1947), a *Néprajzi Közlemények*hez (1957) és az *Ethnographiá*hoz. Száznál több írása jelenik meg.

Az 1979-es múzeumigazgatói nyugdíjazásától várt „szabadidő-milliomosi” reménye nem hozza meg a várt eredményt. Ebben ludas a korral járó betegségének megjelenése, fokozatos előretörése. Drága élettársának elvesztése (1981) is súlyosbítja a helyzetet.

Kálmán fiával együtt jelentetik meg a *Sóvidéki keresztiszemesek* (1971), és múzeumi munkatársával, Ughy Istvánnal a *Csontkarcolatok, porszaruk rajzai* (1975) című köteteket.

Székelykeresztúr önkormányzata 1995. január 18-án érdemei elismeréseként a „város első díszpolgára” címet adományozta neki. A gondviselés azt is megengedte Molnár Istvánnak, hogy bár beteg, de átvehesse 1996 novemberében gazdag életművéért az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Bányai János-díját.

Balázi Dénes

